

УДК 342.9

Н. В. Коваленко, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
та митного права Університету митної
справи та фінансів

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ НА АДМІНІСТРАТИВНІ РЕЖИМИ ТА ЇХ ВИДИ

Представлено ретроспективний аналіз наукових поглядів на адміністративні режими та їх види. Проаналізовано категорії, які цікавлять фахівців адміністративного права. Досліджено історію становлення окремих адміністративно-правових режимів та динаміку наукових поглядів на їх структуру і сутність. Надано класифікацію адміністративно-правових режимів.

Ключові слова: адміністративний режим; інститут права; імперативні методи; правове регулювання.

The article presents a retrospective analysis of scientific views on administrative regimes and their types. Categories analyzed, causing a science of administrative law interest, but lack the complexity of interpretation of the definition of administrative and legal regime; proved that scientists do not determine the level of administrative and legal regimes between the system of administrative law. Researched history of the formation of certain administrative and legal regimes and dynamics of scientific views on their structure and nature. Courtesy classification of administrative and legal regimes.

Administrative and legal regimes is kind of an integral and necessary condition of society, and their software is regarded as an integral part of the administrative functions of the state. They are based on the general principles, methods and forms of government in the administrative and political activities, it is one of the main factors. But have their own characteristics that depend primarily on the nature of public tasks and functions to ensure social security system of the competent authorities of the content of their regime. It specified causes feasibility review this issue as a separate institution of administrative law.

Currently, there is no solidarity and consensus among scholars of views on issues of content and essence of this category polisemichnist by such terms as "treatment". The first general legal theoretical understanding of the intentions of this category accounted for 80 years of the twentieth century, but still the legal regime finally resolved and is interest and the interest of our scientists.

It is proved that every legal mode has its own story of origin, for example, the institute emergency legal and administrative regimes was formed in western countries (eg, within the UK, France, Germany, etc.).

Key words: administrative mode; Institute of Law; mandatory methods; legal regulation.

© Н. В. Коваленко, 2016

Постановка проблеми. У правовій науці дедалі більше почали використовувати “важкі” механізми і структури юридичного характеру. Це можна пояснити тим, що юридична наука не стоїть на місці, це живий організм, що безустанно й невтомно розвивається, вдосконалюється, прогресує й еволюціонує. Такою “важкою конструкцією” можна назвати правовий режим, явище якого розглядається.

Адміністративно-правові режими – це своєрідна складова і необхідна умова життєдіяльності суспільства, а їх забезпечення має розглядатись як невід’ємна частина управлінських функцій держави. Вони ґрунтуються на загальних принципах, методах і формах державного управління у сфері адміністративно-політичної діяльності, один з його основних чинників. Проте вони мають і свої особливості, які залежать від характеру державних завдань та функцій щодо забезпечення суспільної безпеки, системи компетентних органів, змісту їх режимної діяльності. Саме ці фактори обумовлюють доцільність розгляду даної проблематики як окремого інституту адміністративного права.

Наразі немає певної згоди серед поглядів науковців з приводу питання змісту й сутності самої категорії через її полісемічність. Перші загальноправові теоретичні наміри осмислення даної категорії припадають на 80-ті рр. ХХ ст., однак питання правового режиму остаточно не розв’язано й викликає зацікавленість науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У правовій науці дефініцію “правовий режим” досліджували багато вчених-юристів різних галузей права. Так, одні науковці правовий режим вивчали на загальнотеоретичному рівні, інші – на спеціально-галузевому. Прихильники загальнотеоретичного рівня вивчення правового режиму – С. С. Алексєєв, В. К. Бабаєв, В. М. Баранов, Б. Я. Бляхман, В. М. Корельський, Д. Д. Коссе, О. В. Малько, М. І. Матузов, Л. А. Морозова, В. Д. Перевалов, О. С. Родіонов, А. С. Спаський, О. Ф. Скакун, Е. М. Шамсумова. Інші ж науковці присвятили свої праці окремим властивостям адміністративно-правових режимів, а саме: надзвичайного та воєнного стану (А. В. Басов, С. О. Кузніченко, В. М. Комарницький, С. О. Магда), сфери публічної служби (Д. С. Жданкін, Д. С. Ізмайлов, Н. В. Лермонтова, О. В. Петришин), певних предметів або об’єктів (О. М. Бокій, В. М. Пашков, С. В. Слюсаренко, О. І. Сапожников, О. С. Фролов, Г. О. Шлома), визначених суб’єктів (С. Ф. Константінов), економічної сфери (Н. В. Агафонова, Д. Д. Коссе, С. П. Поздняков, А. О. Собакарь та інші), митної справи (К. В. Бережна, О. О. Крестьянінов), підприємницької діяльності (М. В. Ковальова) та ін.

Незважаючи на стрімко зростаючу кількість дослідницьких праць, які присвячено різноманітним аспектам проблеми адміністративно-правових режимів, чисельні запитання й досі мають дискусійний характер. Це відноситься і до визначення та класифікації адміністративно-правових режимів.

Об’єкт дослідження праці – саме поняття, особливості та різновиди класифікації як загального поняття правового режиму, так і адміністративно-правового. Нормативні приписи, що виражають характерні риси правового регулювання адміністративно-правових режимів за чинним законодавством України, становлять предмет даного наукового аналізу.

Мета статті – дослідження й вироблення комплексного аналізу проблематики класифікації адміністративно-правових режимів, особливих рис їх законодавчо-

го регулювання як сьогодні, так і з історичного погляду, детальне дослідження специфіки інституту класифікації правових режимів, огляд питань особливостей правового регулювання різновидів адміністративно-правових режимів.

Виклад основного матеріалу. Правовий режим – багаторівнева юридична категорія, яка стосується різноманітних питань у сфері права. Більше за всіх цим питанням зацікавлені дослідники саме з галузі адміністративного права. Етимологія слова “режим” відсилає до французького “regime”, тобто порядок (упорядковувати), а також латинського “regimen” – у перекладі управління.

Правова наука під режимом розуміє законність [1, 12], порядок [2, 5], соціальний режим певних об’єктів чи видів діяльності, впроваджених положеннями права й гарантованими комплексом правових способів.

Проаналізувавши різні дефініції терміна “режим”, необхідно зазначити, що комплексного (цілісного) визначення для зрозуміння цього поняття наразі не існує, а використання даного терміна, виходячи з контексту, несе різноманітне змістовне навантаження [1, 37].

Вчені-юристи теж не сформулювали свій одностайний погляд на проблему визначення терміна “правовий режим”. Біля витоків вивчення питання правового режиму в радянські часи стоїть С. С. Алексєєв, який першим подає поняття “правовий режим”, під яким він розуміє порядок регулювання, виражений комплексом юридичних методів, що характеризуються певною згуртованістю узгоджених один з одним дозволів, заборон і позитивних зобов’язань, що формують особливу спрямованість регулювання [2, 185].

Поглиблюючи бачення С. С. Алексєєва, С. О. Кузніченко дійшов висновку, що первинно розроблену дефініцію режиму загальних дозволів і заборон, яку наведено Алексєєвим, побудовано на розподілі права на категорії публічного й приватного [3, 110].

Режимний аспект являє собою надважливу категорію у межах процесу систематизації правових положень юриспруденції, якому напевно знайдеться простір в адміністративному праві, адже в даній галузі права законодавчі акти, які впроваджують певний правовий режим, постають джерелом систематизації належних правових положень довкола визначеного об’єкта.

Також поглядом на визначення терміна “правовий режим”, що користується попитом у науковому колі, є позиція Д. М. Бахраха, який у поняття правового режиму вкладає комплекс правових положень, що регламентує діяльність, а також відносини людей щодо окремо взятих предметів. Правовий режим відповідно до вчення Д. М. Бахраха являє собою таку систему відносин суспільства в межах певної діяльності, що закріплена правовими положеннями й забезпечується комплексом організаційно-правових засобів. Д. М. Бахрах вважає, що правовий режим існує через специфічність відносин у суспільстві та через застосування спеціальних форм й засобів діяльності, які проявляються й виражаються через сукупність прав й обов’язків суб’єктів [4, 201].

Вищезазначені погляди на термінологію поняття правового режиму таких науковців, як С. С. Алексєєв і Д. М. Бахрах, вважаються ґрунтовними, стійкими й основоположними в правовій науці. Вони із невеликою деталізацією й конкретиза-

цією відображаються у визначеннях решти науковців юриспруденції, наприклад у працях К. В. Бережної [5, 15], Н. І. Матузова та А. В. Малько [6, 17], В. Б. Рушайло [7, 14], І. С. Розанова [8, 84–85] та ін.

Водночас у юридичній літературі можна зустріти й інші позиції щодо визначення правового режиму. Так, Т. П. Мінка вважає, що правовий режим – це феномен, який утворює концепцію права й формулює в її структурі окремі формування із системними характерними рисами – галузі, підгалузі, інститути, субінститути; дослідниця зазначає, що правовий режим є ознакою розподілення права на приватне й публічне [9, 20].

Правовий режим також розуміють як категорію специфіки правового реагування визначеної сфери відносин у суспільстві завдяки різноманітним правовим способам і методам [10, 265].

В. В. Конопльов визначає правовий режим як правову форму суспільних відносин у відповідних сферах життєдіяльності, яка налічує певну сукупність юридичних методів, завдяки яким здійснюється певна система розвитку даних відносин у часі й просторі, а також встановлюються і формуються шляхи правового врегулювання [11, 172].

Частіше за все дефініцію правового режиму використовують, аби розкрити правовий стан окремих об'єктів. У такому значенні цей термін розуміють як комплекс правил, що відображено в правових положеннях законодавства, які визначають функції окремо взятих об'єктів, систему адміністрування та їх використання.

Наразі правовий режим являє собою самодостатню правову конструкцію. На даному етапі, після проведеного аналізу певної кількості наукових ґрунтовних праць, що написані з приводу саме категорії правового режиму та утворюють і формують її базу, можна говорити про те, що розвиток вищенаведеної правової позиції залежить саме від власних внутрішніх закономірностей і майже зовсім не зумовлений зовнішнім впливом решти юридичних соціальних обставин.

Слід звернути увагу на те, що за нових історичних і соціальних обставин погляд науковців-юристів щодо ролі й функцій адміністративного права постійно оновлюється. Зараз змінюється думка щодо сутності предмета, системи адміністративного права, форм і методів управлінської діяльності, мети адміністрування. Вищезазначені вдосконалення спричинили зародження різних аспектів державного управління як одного з основних інститутів адміністративного права.

Сучасне адміністративне право зберегло звичне радянському адміністративному праву поняття сутності адміністративно-правового режиму як комплексу методів урегулювання відносини у суспільстві за надзвичайних обставин.

Це можна побачити у визначеннях, що подають такі науковці, як В. Б. Рушайло та Н. Г. Янгол, які адміністративно-правовий режим розуміють як комплекс методів врегулювання відносин у суспільстві за особливих, надзвичайних обставин; об'єднання необхідних дій, що мають на меті позбавлення від несприятливих, а іноді й критичних наслідків результатів різноманітного негативного соціального процесу, стихійного лиха, налагодження стану ситуації та умов у межах державного управління [12; 13, 114–152].

Проаналізувавши вищенаведені визначення адміністративно-правового режиму, слід зазначити, що з ними майже неможливо погодитися повністю, адже такі визначення не залишають місця для правовідносин, які не пов'язані з надзвичайними обставинами (наприклад, регулювання питання щодо паспортної реєстрації, обігу зброї, державної таємниці або звичайні митні правовідносини).

Таке визначення адміністративно-правового режиму дав О. О. Крестьянінов – це встановлена сукупність правових положень законодавства, що має на меті забезпечити державний суверенітет, підтримати громадський порядок, охороняти суспільну безпеку, нормальне існування всіх вагомих державних організацій, а також і суспільства загалом завдяки адміністративним правовим методам врегулювання, свідомо заснованим й утвореним службам та органам державного управління [14, 8].

Значущість адміністративно-правового режиму зумовлено насамперед існуванням реальної загрози терористичної, вибухової активності як великої кількості максималістських угруповань, так і спецслужб закордонних країн. На сьогоднішній день наша держава має здійснювати та прикладати усі вимушені, необхідні зусилля для захисту власної зовнішньої безпеки, й застосовувати внутрішньодержавні загальні заходи, які формують потрібні критерії (умови) для недопущення відповідних дій підривного чи протиправного наміру.

Тут бачимо, що базовим завданням й основною функцією адміністративно-правового режиму постає формування на злочинному маршруті міцних юридичних перешкод, що істотно ускладнювали, а краще і зовсім перекреслювали б будь-яку імовірність здійснення злочину.

Вищезазначені тлумачення, на погляд Т. П. Мінки, серйозно звужують суть адміністративно-правових режимів, адже вони не враховують щоденні ситуації державного функціонування, наявність відносин у суспільстві, що не пов'язані з гарантуванням безпеки [15, 119].

Однак у правовій науці існують не лише поняття із “жорсткою” прив'язкою терміна “адміністративно-правовий режим” до надзвичайних обставин. Адміністративне право дає нам також визначення, категоричність стверджень яких відходить на другий план – порівняно з більш “м'якими” формулюваннями.

Досить показовим “м'яким” формулюванням стала вищезгадана дефініція адміністративно-правового режиму, яка міститься у підручнику за редакцією Ю. П. Битяка, а саме – це таке об'єднання адміністративних способів управління, за якого воно опосередковане централізованим шляхом імперативним методом правового авторитету, що виражено в посіданні суб'єктами правових відносин нерівних правових позицій [16, 246].

Відповідно до вчення С. В. Ківалова адміністративно-правовим режимом постає такий інститут із організаційними складовими частинами, який спрямовано на створення й підтримання належного рівня прийнятних відносин у відповідній області, що гарантує безпеку осіб, суспільства й загалом держави [17, 195].

За словами Є. В. Курінного, адміністративно-правовий режим створюють із комплексу юридичних методів сприяння на адміністративно-правові відносини, вектор дії яких встановлюють за допомогою показника ракурсу імперативного способу управління [18].

Поєднавши загальнотеоретичні й галузеві підходи, М. В. Ковальова так пояснює адміністративно-правовий режим: форма юридичного регулювання, побудована на базі сукупності правових і організаційно-технічних операцій та адміністративних правових методів, яка розмежовує можливу і належну поведінку учасників правовідносин, а також вносить певну характерну спрямованість у суспільних відносинах щодо управління державою [19, 80].

Як зазначив Д. М. Бахрах, адміністративно-правові режими спрямовано на щоденну адміністративно-правову діяльність, певні соціально-управлінські обставини й умови та можуть визнаватись як загальні режими діяльності адміністрації держави [20, 148].

Отже, виходячи з доробок учених, маємо такі висновки щодо визначення дефініції адміністративно-правового режиму, а саме:

- спеціальний різновид регулювання;
- різновид діяльності;
- правовий інститут;
- певна система у суспільстві;
- спосіб втілення в життя впливу держави.

Класифікацію правових режимів подано науковцями за великою кількістю різноманітних підстав. Так, залежно від предмета правового регулювання можна виділити конституційні, адміністративні, земельні режими тощо. У даній науковій праці акцент зроблено саме на адміністративно-правових режимах.

Галузеві правові режими різняться між собою особливістю методів регулювання, дією своїх принципів, природою утворення, розвитку й здійснення галузевих прав і свобод, особливістю санкцій, інституційними характерними рисами – існуванням законодавчої галузі, в якій центральне місце займає кодифікований акт.

Проблема інституційних правових режимів постає передусім щодо суб'єктивних прав. Наприклад, залежно від осіб, до яких встановлюється режим, існує правовий режим іноземця, особи без громадянства, біженця, переселенця та інше – на наш погляд, вони являють собою саме адміністративно-правові режими.

Залежно від правової природи існують матеріальні й процесуальні режими. Функціональне спрямування передбачає розподілення режимів на матеріальні та процесуальні, оскільки залежно від характерних рис предмета та методу юридичного регулювання, соціальної мети й задач конструкцію права поділяють на дві великі категорії: матеріальне і процесуальне право. Виходячи з того, що предмет регулювання правових положень процесуальних галузей являє собою організаційні правовідносини, тобто ті, в яких суб'єкти – це державні органи, їхні посадові особи, на яких покладено обов'язки організації, спрямування процесу, юридичної діяльності щодо реалізації правових положень матеріального права, то в суті усіх процесуальних галузей простежується публічна природа [21].

Класифікація режимів за змістом включає в себе такі види: податкові, митні, валютні режими тощо.

Спираючись на критерій функцій права, режими бувають особливого регулювання та особливої охорони.

Залежно від ієрархічного рівня нормативно-правового акта, в якому встановлено правові режими, їх поділяють на: загальнодержавний, регіональний, муніципальний, локальний режими.

Бувають внутрішньодержавний і міждержавний (режим економічних санкцій, територіальних вод тощо) правові режими, розподіл яких залежить від сфери використання.

Публічно-правові й приватно-правові режими розділяють через те, що їм властиве установлення різних моделей регулювання за певних характерних умов і обставин, за яких особам трапляються чи то інші суб'єкти приватного права, чи то організована державність. До того ж такі правові режими пояснюють через безліч основних конструкцій юридичного впливу й захисту. Проте разом із усім вищенаведеним слід зробити акцент на неможливості абсолютно розподілити право на публічне й приватне. Галузі приватного права нерідко притаманні складові частини публічного права і навпаки. Наразі мова йде не лише про об'єднання складових частин різних галузей, але й обмін елементами цілих правових сімей (має місце конвергенція романо-германської й англосаксонської системи права).

Кожному правовому режиму притаманна власна історія походження, наприклад, інститут надзвичайних адміністративно-правових режимів було сформовано на теренах західних країн (наприклад, у межах Великої Британії, Франції, Німеччині тощо).

Передумовами створення інституту надзвичайного адміністративно-правового режиму, що мали місце в Англії у першій половині XVII ст., стали деякі судові рішення, що ратифікували надзвичайні владні повноваження. В Англії не було діючого закону, проте забезпечення унікальними владними повноваженнями втілювалось у діяльність тільки на рівні законодавства одразу з настанням надзвичайної ситуації. Природа й сутність надзвичайних повноважень виділялися від звичного для континентальної Європи стану облоги, який мав виражену репресивну природу.

Із прийняттям Декларації прав людини та громадянина у 1789 р. почало свій розвиток надзвичайне законодавство у Франції. Його характерна риса – наявність спеціального законодавчого акта, який визначають як потенційно ефективний. Надзвичайним процедурам, які використовувалися французькою владою у моменти зовнішньої чи внутрішньої загрози, була притаманна майже однотипна природа. Норми імператорської конституції 1871 р., так само як і пруського закону, які регламентували упровадження стану облоги, здебільшого відтворювали переможні норми французького законодавчого акта. Характерною рисою втілення надзвичайних режимів у Німеччині стає передання влади військовому командуванню [22].

Що стосується формування надзвичайного законодавства в межах українських земель, що були частиною Великого князівства Литовського, а потім і Речі Посполитої, то воно пов'язано з Литовським статутом, який передбачав владні повноваження за умови наявності надзвичайних обставин (наприклад, соціального чи зовнішнього конфлікту). Певні норми Конституції Пилипа Орлика XVIII ст. регламентували імовірність втілення в дію надзвичайних методів із настанням певних умов, наприклад, упровадження додаткових владних повноважень за умови виявлення надзвичайних обставин різноманітної генези.

Затвердження Положення про заходи щодо охорони громадського порядку і суспільного спокою 1881 р. історики вважають першим етапом формування надзвичайного законодавства в царській Росії. Цей нормативний документ передбачав кілька видів надзвичайних методів, а саме: посилену охорону, яка виконувала свої функції протягом одного року, та надзвичайну охорону, яка функціонувала півроку (шість місяців).

Період 1917–1920 рр. за умов громадянської війни, а також іноземної інтервенції характеризується об'єднанням майже в усіх існуючих режимах демократичних цінностей і необмежених надзвичайних владних повноважень. Спроби Центральної Ради втілити у життя надзвичайні методи задля реалізації правопорядку не були дієвими, а захисний тезис за часів гетьмана Скоропадського майже весь засновано на базі виняткових методів [23, 57].

Часи Великої Вітчизняної війни характеризуються вдосконаленням законодавства щодо воєнного стану з приводу жорсткішого контролювання переміщень осіб країною та підвищення відповідальності за будь-який проступок чи правопорушення. Згідно із чинними на той момент законодавчими актами, нормами права виділяється “стан облоги” (вид “воєнного стану”), за якого права й зобов'язання влади війська з приводу захисту громадського порядку було істотно розширено. Велика кількість правових інститутів воєнних часів 1941–1945 рр. була запроваджена у сучасне чинне українське законодавство (наприклад, особливості взаємовідносин постійних і тимчасових органів управління; утворення надзвичайних органів управління, що мають на меті координацію; розвиток міжгалузевих надвідомчих структур управління державою, які діють тільки за небезпечних й ризикових умов тощо). Хоча існують здобутки військового періоду, все ж певні діяння органів виконавчої влади (чи то запровадження допоміжних обмежень прав, які не передбачалися законодавцем, чи то застосування адміністративного розстрілу, чи то спрощений процес вирішення кримінальних справ тощо) йшли у розріз як принципам законності, так і встановленим доктринам права [24, 187].

Зв'язок із необхідністю запровадження спеціального правового режиму влади та управління державою, підприємствами, установами й організаціями за умов істотної небезпеки, що припускає необхідне скорочення прав і свобод як фізичних, так і юридичних осіб, а також призначення для них додаткових зобов'язань виник через прийняті в СРСР і незалежній Україні нормативні акти, які запровадили заходи правових режимів. Чітко сформоване вчення щодо інституту надзвичайного адміністративно-правового режиму українським законодавством було запроваджено разом із утвердженням таких законодавчих актів України: “Про правовий режим надзвичайного стану”, “Про правовий режим воєнного стану”, “Про зону надзвичайної екологічної ситуації”.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що у будь-якого адміністративно-правового і взагалі правового режиму наявно власне визначення, ознаки й історія розвитку, які беруть свій початок з часів Київської Русі. Це вказує на труднощі під час формулювання однієї спільної історичної довідки для всіх правових режимів. Законодавець не встановив виразного переліку правових режимів,

назвати і класифікувати їх можливо лише умовно, виходячи з різних думок учених та юридичної практики застосування адміністративно-правових режимів.

Загалом визначення дефініції “адміністративно-правовий режим” зводиться до його сприйняття у вигляді особливої форми регулювання, у якій формуються та вживаються (використовуються) особливі поєднання правових, організаційних та деяких інших методів гарантування сприяння на відповідну область відносин у суспільстві.

Усі вищезгадані визначення являють собою категорії, що викликають у науки адміністративного права зацікавленість, проте вони позбавлені комплексності визначення дефініції адміністративно-правового режиму; науковці не визначають щабель адміністративно-правових режимів поміж системи адміністративного права. Поняття таких режимів надто звужені (обмежені) чи то зоною використання (наприклад, державна безпека), чи то різновидом діяльності й методами впливу.

Список використаних джерел:

1. Адабаш О. В. Поняття, сутність та ознаки адміністративно-правових режимів [Електронний ресурс] / О. В. Адабаш // Європейські перспективи. – 2013. – № 12. – С. 37.
2. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве / Алексеев С. С. – М. : Юрид. лит., 1989. – С. 185.
3. Кузнiченко С. О. Феномен правового режиму в адміністративному праві / С. О. Кузнiченко // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 110.
4. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник [для вузов] / Бахрах Д. Н. – М. : Изд-во БЕК, 1999. – С. 201.
5. Бережна К. В. Митно-правовий режим транзиту в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / К. В. Бережна ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2003. – С. 15.
6. Матузов Н. И. Правовые режимы: вопросы теории и практики / Н. И. Матузов, А. В. Малько // Известия ВУЗов. Правоведение. – 1999. – № 1. – С. 17.
7. Рушайло В. Б. Административно-правовые режимы : монография / В. Б. Рушайло. – М. : Щит-М, 2000. – С. 14.
8. Розанов И. С. Административно-правовые режимы по законодательству Российской Федерации, их назначение и структура / И. С. Розанов // Государство и право. – 1996. – № 9. – С. 84–85.
9. Мінка Т. П. Правовий режим як критерій поділу права на галузі / Т. П. Мінка // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 3. – С. 20.
10. Теория государства и права : учебник для юрид. вузов / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. – М., 1998. – С. 265.
11. Конопльов В. В. Категорія “адміністративно-правових режимів” в юридичній науці та законодавстві України / В. В. Конопльов // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 172.
12. Рушайло В. Б. К вопросу о понятии административно-правового режима // Юбилейный сборник научных трудов Московской Академии МВД России. – М., 2000. – С. 8.

13. Янгол Н. Г. Чрезвычайное законодательство и исключительные правовые режимы: история и современность / Янгол Н. Г. – СПб., 2000. – С. 114–152.
14. Крестьянінов О. О. Правове регулювання митних режимів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.07 / О. О. Крестьянінов. – Х., 2002. – С. 8.
15. Мінка Т. П. Співвідношення категорій “правовий режим адміністративного права” та “адміністративно-правовий режим” в науці адміністративного права / Т. П. Мінка // Право і суспільство. – 2011. – № 1. – С. 119.
16. Адміністративне право України : [підручник для юрид. вишів і факультетів] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущький, В. М. Гаращук та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Х., 2000. – С. 246.
17. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посібник / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – 2-е вид., перероб. і доп. – Одеса, 2002. – С. 195.
18. Курінний Є. В. Проблематика класифікації адміністративно-правових відносин за їх видами [Електронний ресурс] / Курінний Є. В. – Режим доступу : http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/2003_2/_zmist_03/kyrinn.htm
19. Ковальова М. В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / М. В. Ковальова. – Х., 2007. – С. 80.
20. Бахрах Д. Н. Формы и методы деятельности государственной администрации : [учеб. пособие] / Д. Н. Бахрах, С. Д. Хазанов. – Екатеринбург : Б. и., 1999. – 148 с.
21. Гайдамака І. О. Правовий режим: поняття та види / І. О. Гайдамака // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2008. – Вип. 15. – С. 120–127.
22. Кузниченко С. О. Надзвичайне законодавство України: теоретичні засади формування та розвитку [Електронний ресурс] / С. О. Кузниченко // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 245–249. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07ksovar.pdf>
23. Кузниченко С. А. Становление и развитие чрезвычайного законодательства в Украине во второй половине XX века / С. А. Кузниченко // Право і Безпека. – 2002. – № 3. – С. 57–60.
24. Маковська О. В. Поняття і класифікація адміністративних режимів у теорії адміністративного права / О. В. Маковська // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. 3. – С. 197–198.